

Kozlovskiy Yu. M., Dolnikova L. V.

THE INTEGRATION OF TEACHING ELEMENTS OF PEDAGOGICAL AND PERFORMING SKILLS
IN THE PROCESS OF PREPARING FUTURE PROFESSIONAL PHD CANDIDATES

This article establishes the theoretical and practical description of the essence and pedagogical skill applications. It is substantiated the integration need of pedagogical acting skills as means of a systematic approach in forming future lecturers' fundamental pedagogical abilities required in the higher degree institutions. Strong accents are focused on emphasizing basic informational needs, developing students' rational thinking, teaching them to evaluate new facts, ideas, phenomena as well as prepare them to perceive and comprehend gained knowledge in the field of pedagogical skills. The essence and justification of new complex system formation which required established abilities developed through the integration of the content of theatrical pedagogical skills in the process of phd students' vocational and practical training based on the ideas of thematic consolidation, means of students' pedagogical systematic formation during their practical and individual implementations have also been highlighted. Integrated pedagogical and acting skills presented in this article are analysed here. Being based on the comparative approaches concerning cons and pros in the preparation process of actors' versus teachers' capabilities are introduced in K. Stanislavsky's and A. Makarenko's comparison theories. Following modern pedagogues who have been thoroughly studying the analysis of common factors as well as differences of excellent pedagogical and artistic professionalism paved its way in forming real scholars to work in the highest studying institutions.

Key words: pedagogical skills, acting skills, thematic integration, means of pedagogical systematic formation.

УДК 37. 091.12:005.963

Кузьменко Ю. В.*

ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ»
У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розкрито сутність поняття «педагогічна майстерність», окреслено його категорійні особливості. Відзначено, що й на сьогодні тривають дискусії щодо змісту цього феномену в педагогічній теорії та практиці. Підкреслено, що зміни та варіації цієї категорії пов'язані з орієнтирами освітньої парадигми щодо навчання та виховання учнівської та студентської молоді в різні історичні періоди. Представлено авторське бачення тривимірного простору поняття «педагогічна майстерність». Зміст досліджуваного поняття висвітлено через аналіз педагогічної діяльності викладача як характеристики якості результату, як соціально-педагогічне явище, як комплекс особистісних якостей.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічний персонал, педагогічна діяльність, особистісні якості, результат.

Рівень професіоналізму будь-якого фахівця безпосередньо залежить від його майстерності. У роботі педагога найвищим рівнем виявлення майстерності є педагогічне мистецтво викладача. Педагогічна праця, як підкреслювали В. Чернокозова та І. Чернокозов, – це процес взаємодії, що окреслює соціальну спадковість поколінь, включення молодого покоління в чинну систему соціальних зв'язків, де реалізуються природні можливості людини в оволодінні певним соціальним досвідом [16, с. 35-36]. Тому цілком закономірно, що це питання як у минулому, так і сьогодні є актуальним для педагогічної науки.

Проблема формування та розвитку педагогічної майстерності завжди була актуальним об'єктом психолого-педагогічних досліджень українських і зарубіжних науковців – Ю. Азарова, А. Астахова, Дж. Брунера, Д. Джампольські, Г. Єльнікової, І. Зязюна, Н. Кардаш, Н. Кузьменко, А. Кузьмінського, Ю. Кулюткина, Б. Кобзаря,

*© Кузьменко Ю. В.

Ю. Конаржевського, М. Кондакова, В. Лугового, В. Мадзігона, Т. Матвійчук, Н. Оверко, В. Олійника, Н. Островерхової, В. Папуча, В. Примакової, І. Синиці, Н. Слюсаренко, В. Сухомлинського, Ю. Табакова, Е. Торенса, Л. Чумак та ін.

Мета статті – розкрити сутність дефініції «педагогічна майстерність», окреслити категорійні особливості цього поняття.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема розвитку педагогічної майстерності розглядалася широким загалом учених. Нині маємо в науковому обігу значну кількість визначень цієї категорії, проте тривають дискусії щодо змісту цієї дефініції в педагогічній теорії та практиці. Як підкреслював В. Сидоренко: «зміни та варіації в понятійно-термінологічному апараті зумовлені ... багатомірністю, різноаспектністю самого терміна, ... видозміною пріоритетів у професійно-особистісному зростанні педагога, його підготовки до виконання нових завдань і функцій відповідно до оновленої освітньої парадигми» [13, с. 29]. У словниках, енциклопедіях, підручниках, наукових посібниках, монографіях, авторефератах подано різні змістовні тлумачення цього поняття (табл. 1).

Таблиця 1

Поняття «педагогічна майстерність» в науково-педагогічному дискурсі

Визначення	Автор
1	2
- комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності, її високу якість	Б. Андрієвський, Л. Пермінова [14, с. 10]
- синтез високорозвиненого педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та емоційно-вольових засобів, які у взаємозв'язку з високорозвиненими якостями особистості педагога дозволяють йому ефективно та якісно вирішувати навчально-виховні завдання	О. Барабанщиков [1, с. 13]
- сукупність певних якостей особистості вчителя, які зумовлюються високим рівнем його психолого-педагогічної підготовки, здатністю оптимально вирішувати педагогічні завдання; - високий рівень оволодіння педагогічною діяльністю; - комплекс спеціальних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей особистості, що дають змогу викладачу ефективно організовувати навчально-пізнавальну діяльність тих, хто навчається, і здійснювати цілеспрямований педагогічний вплив і взаємодію	В. Волканова [2, с. 53]
- характеристика високого рівня педагогічної діяльності, критеріями якої є такі ознаки: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність)	С. Гончаренко [12, с. 70]
- високий рівень професійної діяльності викладача. Зовні вона виявляється в успішному творчому вирішенні найрізноманітніших педагогічних завдань, в ефективному досягненні способів і цілей навчально-виховної роботи. - з внутрішнього боку майстерність – це функціональна система знань, умінь, навичок, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання педагогічних завдань	М. Дяченко, Л. Кандибович [3, с. 169-170]
- складна, багатогранна гомоморфна система, яку можна змоделювати з метою її більш глибокого пізнання	О. Капченко [5]
це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі	Колектив авторів (І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос та ін.) [4, с. 25]

Продовження табл.1

1	2
- високе мистецтво виховання і навчання, що постійно вдосконалюється, доступне кожному педагогу, який працює за покликанням і любить дітей	Колектив авторів (І. Каїров, Ф. Петров та ін.) [11, с. 170]
- найвищий рівень педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків	Н. Кузьміна, Н. Кухарева [6, с. 20]
- цілісне соціально-психологічне утворення, що включає в себе певні взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти, які становлять специфічну систему	В. Куценко [7, с. 174]
- своєрідний мікс особистої культури, знань і світогляду вчителя, його всебічної теоретичної підготовки з удосконаленням оволодіння прийомами навчання й виховання, педагогічною технологією та передовим досвідом; - вид діяльності, який стосується переважно внутрішньої сфери вчителя: бажання стати майстром педагогічної справи; переконання в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення від неї, утвердження себе як фахівця	О. Малнацька, Н. Мирончук [8, с. 64]
- ідеал педагогічної діяльності, еталон ефективності педагогічної праці, домінуючий складник педагогічної дії, що забезпечує самоорганізацію професійної діяльності викладача на рефлексивній основі; - сукупність особистісних якостей, що відображає психолого-педагогічну підготовку викладача, його здатність оптимально вирішувати педагогічні завдання, постійно самовдосконалюватися	Н. Оверко [9, с. 6]
- інтегрована система, що виявляється у виробленій із досвідом новій якості професійно-педагогічної дії, високій стабільно результативній професійно-педагогічній діяльності; набутому компетентнісному досвіді (соціальному, особистісному, професійному); особистості вчителя, його акмеологічних інваріантів, тобто професійно-особистісних якостей, здібностях, властивостях, потенційних ресурсах; в організації гармонійного комунікативно-ситуативного простору, що полягає у професійно-педагогічній взаємодії із суб'єктами навчально-виховного процесу; акмеологічній професійній позиції	В. Сидоренко [13, с. 31]
- характеристика високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на професійному рівні педагога, його загальній культурі та професійному досвіді	Т. Туркот [14, с. 607]
- синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей учителя	А. Щербаков [17, с. 30]

Неоднозначність підходів до розкриття змісту поняття «педагогічна майстерність» науковцями та педагогами-практиками можна пояснити багатогранністю цього соціально-педагогічного явища. У більшості досліджень, присвячених вивченню цього феномену, як правило, як вихідний аспект для аналізу матеріалу постають норми поведінки вчителя. Проте більш продуктивним підходом до з'ясування сутності педагогічної майстерності, на наш погляд, є аналіз безпосередньо самого об'єкта, тобто в нашому разі – педагогічної діяльності.

Ми розглядаємо цей феномен як поліаспектну, інтегральну й багатовимірну категорію побудови «Я-концепції» педагога за образом культури діяльності, його самоорганізації і розвитку. На рис. 1 представлено тривимірний простір поняття «педагогічна майстерність».

Педагогічна майстерність науково-педагогічних кадрів у контексті характеристики якості результату – це найвищий рівень професійної діяльності; як соціально-педагогічне

явище – це гуманізм, альтруїзм, професійна культура; як комплекс особистісних якостей – це виявлення креативу, активно-продуктивної позиції у процесі навчання та виховання, потяг до самовдосконалення, рівень професійної компетентності. Ці три виміри «Я-концепції» педагога взаємопов'язані між собою, вони не існують окремо, а є логічним доповненням і продовженням одне одного, створюючи єдиний 3D-вимір дефініції «педагогічна майстерність».

Рис. 1. 3D-вимір дефініції «педагогічна майстерність»

Таким чином, за підсумками проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

– у науково-педагогічному дискурсі педагогічна майстерність розкривається як багатогранне явище;

– розкриття змісту цього поняття необхідно здійснювати через аналіз педагогічної діяльності як характеристики якості результату, як соціально-педагогічне явище, як комплекс особистісних якостей викладача;

– зміни та варіації цієї категорії пов'язані з орієнтирами освітньої парадигми щодо навчання та виховання молодого покоління в різні історичні періоди.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з дослідженням мовного етикету викладача економічних дисциплін у закладах вищої освіти як важливої складової його педагогічної майстерності.

Література:

1. Барабанщиков А. В. Научно-педагогические основы формирования профессионального мастерства преподавателя академии: учеб. пособ. Москва: ВПА, 1975. 235 с.
2. Волканова В. Понятійний словник організатора навчально-виховного процесу. *Директор школи*. 2010. № 9 (45). 96 с.
3. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы: учеб. пособ. Минск: Изд-во БГУ, 1978. 203 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / Зязюн І. А. та ін.; под ред. І. А. Зязюна. Київ: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
5. Капченко О. Л. Дефініція педагогічної майстерності. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/15/statti/kapchenko.htm
6. Кузьмина Н. В., Кухарева Н. В. Психологическая структура деятельности учителя: учеб. пособ. Гомель: Гомельск. гос. ун-т, 1976. 87 с.
7. Кузьмина Н. В. Формирование педагогических способностей: учеб. пособ. Ленинград: Ленинград. ун-т, 1961. 218 с.
8. Малнацька О., Мирончук Н. Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*. 2014. С. 61-64. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13777/1/7.pdf>.
9. Оверко Н. Я. Розвиток педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів кулінарного профілю у процесі підвищення

- кваліфікації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. 22 с.
10. Папуча В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2010. 23 с.
 11. Педагогическая энциклопедия / гл. ред.: И. А. Каиров, Ф. Н. Петров и др. Москва: Советская Энциклопедия, 1966. Т. 2: Ж-М. 911 с.
 12. Підвищення професійної майстерності: основні терміни та поняття. *Практика управління закладом освіти*. 2016. № 7. С. 69-71.
 13. Сидоренко В. Феноменологія педагогічної майстерності вчителя в умовах післядипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. № 1. С. 28-34.
 14. Словничок: На допомогу слухачам курсів підвищення кваліфікації / укладач Б. М. Андрієвський, Л. А. Пермінова. Херсон: РІПО, 2005. 26 с.
 15. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
 16. Чернокозова В. Н., Чернокозов И. И. Этика учителя. Киев: Издательство «Радянська школа», 1973. 175 с.
 17. Щербаков А. И. Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ленинград. гос. пед. ин-т. Ленинград, 1968. 30 с.

Кузьменко Ю. В.

ПОНЯТИЕ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО» В НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье раскрыта сущность понятия «педагогическое мастерство», обозначены его особенности. Отмечено, что и сегодня продолжаются дискуссии относительно содержания этого феномена в педагогической теории и практике. Подчеркнуто, что изменения и вариации этой категории связаны с ориентирами образовательной парадигмы относительно обучения и воспитания учащейся и студенческой молодежи в различные исторические периоды. Представлено авторское видение трехмерного пространства дефиниции «педагогическое мастерство». Содержание изучаемого понятия раскрыто через анализ педагогической деятельности преподавателя как характеристики качества результата, как социально-педагогическое явление, как комплекс личностных качеств.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогический персонал, педагогическая деятельность, личностные качества, результат.

Kuzmenko Iu. V.

CONCEPT «PEDAGOGICAL EXCELLENCE» IN SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL DISCUSSION

The essence of the definition of «pedagogical excellence» is described in the article, the categorical features of this concept are outlined. It is noted that today discussions on the content of this phenomenon in pedagogical theory and practice are ongoing. It was emphasized that changes and variations in the conceptual-terminology apparatus are due to the multidimensionality, the diversity of the term itself, the modification of priorities in the professional-personal growth of the teacher, his preparation for the implementation of new tasks and functions in accordance with the updated educational paradigm. This process reflects the specifics of educational policy regarding the education and upbringing of students and students in different historical periods. The table contains the data from the dictionaries, encyclopedias, textbooks, scientific manuals, monographs, abstracts and provides meaningful interpretations of the concept of «pedagogical excellence».

The author's vision of the three-dimensional definition space «pedagogical excellence» is presented. The author argues that the pedagogical skill of scientific and pedagogical staff in the context of the characteristics of the quality of the result – is the highest level of professional activity; as a socio-pedagogical phenomenon – it is humanism, altruism, professional culture; as a complex of personal qualities – this is a manifestation of creative activity, a manifestation of active and productive attitudes in the process of education and education, the desire for self-improvement, the level of professional competence. These three dimensions of the «I», the image of the teacher, are interrelated, they do not exist

separately, but are a logical complement and continuation of each other, creating a single 3D dimension of the definition of «pedagogical excellence».

Key words: pedagogical excellence, pedagogical staff, pedagogical activity, personality traits, result.

УДК 37.015

Макаров Р. М., Урсол О. В.*

ПРИНЦИПИ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються актуальні проблеми реалізації принципів гуманізації в навчально-виховному процесі вищого авіаційного навчального закладу, які сприяють формуванню фахівців нового типу. Обґрунтовано зміст поняття «гуманізація освіти», доцільність переходу від інформаційно-пізнавальної до соціально-культурної освітньої системи, необхідність використання таких принципів у практиці підготовки авіаційних фахівців. Досліджено поняття та структурні елементи гуманізації освітнього процесу як засобу, що сприятиме самоактуалізації особистості, та визначено шляхи впровадження принципів гуманізації в навчально-виховний процес, що сприятиме формуванню фахівців нового типу, які мають широку технічну та гуманітарну підготовку.

Ключові слова: гуманізація, принципи гуманізації, персоніфікація, діалогізація, індивідуалізація, професійна підготовка авіаційних фахівців.

Процеси державотворення, що відбуваються в Україні сьогодні, спричинили істотні перетворення в системі освіти. Вищий авіаційний навчальний заклад мусить не просто дати курсантам, студентам певний обсяг знань і умінь, а й сформувати таку людину, яка здатна творчо мислити, ухвалювати рішення, виробити свою позицію в житті, свій світогляд, ставлення до себе та інших і вміння адаптуватися до умов життя. Це відповідно вимагає зміни стратегії управління процесом навчання, за якою акценти переносяться на особистість як суб'єкт навчальної діяльності. Тому постала проблема перебудови й підвищення ефективності педагогічного процесу. У зв'язку з цим освіта одержує нові філософські й методологічні передумови – демократизацію, індивідуалізацію, свободу творчості, що включаються безпосередньо до поняття гуманізації як способу й засобу формування цінностей. За умови гуманізації освіти, іншими словами – у побудові освітніх систем, спрямованих на забезпечення прав особистості, на розвиток, самовизначення й визнання її самоцінності, змінюється ціннісна парадигма, у якій домінантними стають морально-етичні цінності.

Важливий внесок у розроблення проблеми засобів гуманізації освітнього процесу, формування гуманістичних цінностей особистості студентської молоді зробили Ш. Амонашвілі, А. Бакалець, С. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Гриньов, М. Добрускін, А. Донцов, І. Зязюн, Б. Кваша, Ю. Мальований, Є. Петров, І. Соколова, В. Сухіна, О. Сухомлинська, та ін.

Мета статті – дослідити поняття та структурні елементи гуманізації освітнього процесу у вищому авіаційному навчальному закладі як засобу, який сприятиме самоактуалізації особистості, визначенню шляхів упровадження принципів гуманізації в навчально-виховний процес.

Гуманістична тенденція розвитку суспільства ставить особливі вимоги до вищої освіти й зумовлює її мету на сучасному етапі. Стратегічні завдання вищої освіти визначено в Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»). Серед принципів реалізації означених програм визначено й такі: гуманізація освіти, що полягає

*© Макаров Р. М., Урсол О. В.